

Ewa Biątek

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

LEKSYKOLOGRAFIA DWUJĘZYCZNA I PRZEKŁADOWA O LISTACH UWIERZYTELNIAJĄCYCH – Z PRAC NAD ARTYKUŁEM HASŁOWYM

Bilingual Lexicography and Translational Lexicography on Credentials – a Report from the Research Into Entry Article

ABSTRACT: The theme of the article is the concept of credentials based on the data from general and terminological dictionaries. It contains a proposal for a Russian-Polish entry article with the name of this diplomatic document (entry article as a part of a translation dictionary within the project “Diplomacy and politics. Russian-Polish dictionary survey”). The author explains the history of this term in both languages, focusing on the dissimilarity of its grammatical form both in Russian and Polish monolingual and bilingual dictionaries, which is especially visible while comparing dictionary and textual data. The material derived from Russian and Polish parallel texts (autonomous, independent of each other) is described according to the recommendations adopted for translation dictionaries – providing their users with the practical information on the usage of units (their syntactic requirements and usage conditions). The analysis also devotes ample attention to the so-called undescribed translated items (equivalents not recorded so far in Russian-Polish/Polish-Russian lexicography). The discussion of numerous bilingual dictionaries justifies the claim that a considerable part of collected units can be regarded as undescribed translated items (undescribed equivalents).

KEYWORDS: lexicography, bilingual dictionary, translation dictionary, entry article, credentials

Co roku na polskim rynku wydawniczym pojawia się co najmniej kilka słowników opisujących zasoby języka rosyjskiego i polskiego – słownik jako pozycja absolutnie nowa bądź następne wydanie znanego już dzieła. Przytoczę wybrane dane o osiągnięciach na polu rosyjsko-polskiej i polsko-rosyjskiej leksykografii. Wynika z nich wprost, że źródła leksykograficzne wzbogacają się nawet o dziesiątki prac

rocznie – 2005 r. przyniósł 37 pozycji, 2006 r. – 45, zaś 2011 r. – 18, w latach 2005–2011 wydano ogółem 253 słowniki językowe¹. Każdy taki produkt przynosi opis zazębiającej się, a niekiedy zupełnie nowej partii materiału. Celem niniejszej pracy nie jest jednakże dowodzenie, jakich słowników rosyjsko-polskich i polsko-rosyjskich brak na naszym rynku (choć implikuje to sama analiza i tytuł artykułu), lecz charakterystyka wąskiego wycinka materii językowej, która jest użytkowana, ale nierejestrowana w słownikach w układzie dwujęzycznym.

Punktem wyjścia do analizy danych empirycznych jest autorska klasyfikacja translatów nieopisanych, której teoretyczne podstawy za pomocą faktów językowych zechcę tu nieco przybliżyć². Takich translatów dostarcza (będący w przygotowaniu) słownik przekładowy z dziedziny dyplomacji i polityki zagranicznej („Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”). Obiektem analizy w publikacji jest zawartość artykułu hasłowego z parą przekładową *верительные грамоты*/listy uwierzytelniające.

Translatory nieopisane, inaczej nierejestrowane, to te ekwiwalenty przekładowe, które nie doczekały się jeszcze opisu w dotychczasowej leksykografii rosyjsko-polskiej/polsko-rosyjskiej (ogólnej i terminologicznej). Określenie *translat nieopisany* traktuję jako swego rodzaju neologizm terminologiczny, ukuty w odniesieniu do pozyskiwanego z tekstów materiału leksykograficznego, aczkolwiek sam temat braku rejestracji materiału oraz świadomość potrzeby ciągłej rejestracji zasobów różnych odmian języka nie nosi znamion wynalazczości. Rejestrowanie nowego, nieznanego to i naturalne dążenie leksykografów przy redagowaniu słowników, i często naturalny stan rzeczy, zwłaszcza jeśli poruszają się oni wśród terminów. Im więcej odkrywczego, zaktualizowanego materiału językowego w słowniku, tym wyższa może być jego ocena jako wytworu pracy leksykografa. Jolanta Mędelska i Jan Wawrzyńczyk w kontekście specyfiki jego działalności stwierdzają, że „Wkład słownikarza w rozwój leksykografii dwujęzycznej polsko-angielskiej, rosyjsko-polskiej itd. ocenia się na tym właśnie polu”³. Teoretyczny problem rejestracji jednostek języka znany jest z badań Andrzeja Bogusławskiego⁴.

¹ K. Wojan, *Z polskiej leksykografii przekładowej. Bibliografia słowników z językiem rosyjskim za lata 2005–2011 w układzie chronologicznym*, „Przegląd Rusycystyczny” 2013, nr 1 (141), s. 133–159.

² Zagadnienie translatów nieopisanych scharakteryzowano w dwóch pracach: E. Białek, *Z problemów opisu słownictwa specjalistycznego: „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”*, [w:] *Przestrzenie przekładu*, red. J. Lubocha-Kruglik, O. Małysa, Katowice 2016, s. 163–175; E. Białek, *Translatory nieopisane – próba definicji i klasyfikacji (na materiale projektu „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”)*, [w:] *Przestrzenie przekładu 2*, red. J. Lubocha-Kruglik, O. Małysa, Katowice 2017, s. 247–258.

³ J. Mędelska, J. Wawrzyńczyk, *Między oryginałem a przekładem. Rzecz o słownikach dwujęzycznych*, Kielce 1992, s. 18.

⁴ Zob. A. Bogusławski, *O zasadach rejestracji jednostek języka*, „Poradnik Językowy” 1976, nr 8, s. 356–364.

Przybliżyć ustalenia teoretyczne, istotne dla toku rozważań. Nadanie statusu translatu nieopisanego opiera się po pierwsze na dość oczywistym *kryterium leksykograficznym* – poszukiwanie poświadczenia rejestracji określonej jednostki w słownikach, po drugie zaś na *kryterium funkcjonowania*, przewidującym ocenę (a może raczej propozycję oceny) prawdopodobnego statusu takiego ekwiwalentu na podstawie jego upowszechnienia w tekstach, utrwalenia (bądź nieutrwalenia) w systemie języka, a także zakładającym refleksję nad nim jako znakiem językowym, postrzeganym jako powtarzalny nośnik treści z wyraźnymi granicami albo znak z występowaniem rzadszym, choć w postaci stabilnej, albo z występowaniem i rzadszym, i w postaci niestabilnej, zmiennej. Upraszczając, można przyjąć, że w momencie opracowywania hasła określony translata, wydobywany z tekstu przekładu lub tekstu paralelnego (niemającego pierwowzoru w innym języku), nie był odnotowany w słownikach, na pierwszy rzut oka wszystko wydaje się więc dość oczywiste⁵. Dla tej koncepcji poniekąd istotny jest czas opracowania hasła, ponieważ leksykografia nieprzerwanie poszerza się o nowe słowniki, które z założenia za każdym razem wnoszą coś nowego do dwujęzycznego opisu ekwiwalentów par lub grup języków. Podstawowe dla kwerendy i tym samym oceny translatów są słowniki wielkie, ponieważ to po nie sięga się odruchowo jako źródeł pierwszej pomocy i pierwszej instancji (i przy tym bardziej dostępnych na rynku), a także słowniki terminologiczne. Dyplomacja w swej warstwie werbalnej czerpie z różnych dziedzin języków specjalistycznych i języka ogólnego, odwoływanie się do danych obu grup źródeł jest nieodzowne. Cechę „nieopisania” jednostki konfrontuje się też z leksykografią innojęzyczną (w tym wielojęzyczną) z językiem polskim (bez języka rosyjskiego) oraz dodatkowo innojęzyczną z językiem rosyjskim (bez języka polskiego). Włączenie tych opracowań zapewnia bardziej rzetelną ewaluację stanu opisu leksyki, używanej w realizacji kontaktów dwu- i wielostronnych na szczeblu międzynarodowym⁶.

Dokument i jego nominacje

Na mocy listów uwierzytelniających ustanawia się ambasadora. Stroną wystawiającą ten podniosły dokument dyplomatyczny jest państwo wysyłające (głowa państwa), stroną odbierającą zaś państwo przyjmujące nowo mianowanego ambasadora (również prezydent). To jeden z gatunków korespondencji dyplomatycznej

⁵ Pomijam wątek niełatwego procesu wyodrębniania jednostek wielowyrazowych dla potrzeb współczesnej leksykografii, zob. np. W. Chlebda, *Idiomatykon 4.: gdzie jesteście, dokąd zmierzamy (i parę zdań o tym, skąd przychodzimy)*, [w:] *Podręczny idiomatykon polsko-rosyjski*, z. 4, red. W. Chlebda, Opole 2009, s. 16–17.

⁶ Szczegóły o kryteriach zawarto w pracy: E. Białek, *Translata nieopisane – próba definicji i klasyfikacji...*

w układzie bilateralnym (dwa państwa). Charakterystykę dokumentu z rysem historycznym oraz opis procedury składania zawierają źródła specjalistyczne, w tym prace dyplomatów Juliana Sutora (2008, 2010, 2012, 2016) oraz Tomasza Orłowskiego (2015)⁷, które to stanowią źródło wiedzy i przedmiotowej (*co to jest*), i językowej (*jak to się nazywa*).

Historia dwuczłonowej nominacji *верительная грамота* w języku rosyjskim jest naukowo zbadana, przybliży ją badacz rosyjskiej terminologii dyplomatycznej Fiodor P. Siergiejew⁸. Pierwotna nazwa dokumentu to *верующая грамота*, dawne teksty utrwalają też inne warianty przydawki (*верующая, верущая, верующая*), w znaczeniu dokumentu regulującego stosunki międzypaństwowe słowa *грамота* używano już w XIII w.⁹ W oparciu o teksty badacz rejestruje różne zastosowania nominacji *верующая грамота*, odnotowuje na przykład ogólne znaczenie pisemnego upoważnienia (XVII w.), w źródłach z epoki cara reformatora (Piotra I) dostrzega z kolei popularyzację zapożyczonych nominacji *кредитив* oraz *креденциальная грамота* (por. ang. *letters of credence, credentials*, fr. *lettres de créance*, pol. *listy kredencyjne*), analityzm, zdaniem autora, stosowano rzadziej¹⁰. Bazowe słowo *грамота* zapożyczono z greki¹¹, nazywano nim rozmaite dokumenty urzędowe¹², przeznaczenie dokumentów różnicowały odmienne określenia przymiotnikowe – do dokumentów o randze międzynarodowej odnosiły się przydawki *полномочная, окончательная, любительная, опасная, перемирная, подтвержденная*¹³. Przymiotnik *верительная* w nazwie dokumentu dyplomatycznego utrwala się pod koniec XVIII w.¹⁴.

⁷ J. Sutor, *Korespondencja dyplomatyczna*, Warszawa 2008; J. Sutor, *Leksykon dyplomatyczny*, Warszawa 2010; J. Sutor, *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, Warszawa 2012; J. Sutor, *Etykieta dyplomatyczna z elementami protokołu i ceremoniałów*, Warszawa 2016; T. Orłowski, *Protokół dyplomatyczny. Między tradycją a nowoczesnością*, Warszawa 2015.

⁸ Ф.П. Сергеев, *Формирование русского дипломатического языка*, Львов 1978, s. 165–170.

⁹ Ibidem, s. 163, 165.

¹⁰ Ibidem, s. 167.

¹¹ А.С. Львов, *К истории слова грамота в древнерусской письменности*, s. 88–103, <http://www.ruslang.ru/doc/lingistoch/1966/06-lvov.pdf> (10.01.2017).

¹² Znaczenie dokumentu jest jednym ze znaczeń słowa. W *Materiałach do Słownika języka staroruskiego*, poza znaczeniem ‘деловая бумага’ podaje się m.in.: ‘почерк’, ‘письменность’, ‘письмо’: И.И. Срезневский, *Материалы для Словаря древнерусского языка: В 3 т. [Материалы для Словаря древне-русского языка по письменным памятникам. Труды И.И. Срезневского]*, т. 1 А–К, Санкт-Петербург 1893–1903, s. 578–584, <http://etymolog.ruslang.ru/doc/sreznevskijA-D.pdf> (10.01.2017).

¹³ Zob. Ibidem, a także: Ф.П. Сергеев, *Формирование...*, s. 170, О.В. Бондаренко, Е.В. Терентьева, Н.А. Тупикова, Е.М. Шептухина, *История дипломатической риторики (XI–XVII вв.)*, под общ. ред. Н.А. Тупиковой, Волгоград 2004, s. 59. *Любительная грамота* – dokument zawierający zapewnienia o przyjaźni między państwami, Ibidem (por. współczesne traktaty o przyjaźni i stosunkach добросąsiedzkich).

¹⁴ М.Ф. Шацкая, *Верительная и отзывная грамоты*, „Русская речь” 2008, № 2, s. 80.

Analiza literatury przedmiotu, źródeł leksykograficznych (słowniki ogólne języka rosyjskiego) i tekstowych ujawnia rozbieżność na poziomie gramatycznej kategorii liczby nominacji – *верительная грамота* (por. wyżej) oraz *верительные грамоты*. W słownikach jednojęzycznych, w zależności od źródła, obecna jest forma albo liczby pojedynczej, albo mnogiej¹⁵, a to na pewno nie pozostaje bez wpływu na leksykografię dwujęzyczną, podającą także nieidentyczne informacje (por. dalej). Z kolei dostępne w trakcie prowadzenia badań słowniki terminologii dyplomatycznej zgodnie podają nazwę w formie liczby mnogiej – *верительные грамоты*, choć bywa, że wskazywana jest obok niej i forma liczby pojedynczej, por. *верительная грамота*, ale: *вручать верительные грамоты*¹⁶. Zapis można traktować jako próbę pogodzenia danych słownikowych (norma) i wskazań tekstowych (użycie, zwyczaj), uznać za sugestię, że w użyciu samej nominacji dopuszcza się formę liczby pojedynczej, a połączenie, poszerzone o czasownik, stosuje się już w liczbie mnogiej. Tę drugą formę potwierdza literatura przedmiotu (w jednej z prac jednakże odnotowano obie postaci nominacji), obficie dokumentują zaś współczesne teksty, wychodzące z rosyjskiego MSZ oraz Kremla i traktowane jako miarodajna podstawa źródłowa¹⁷. Podobny rozdzźwięk między słownikiem a tekstem obserwowuje się w polszczyźnie. Zakorzenienie się w obiegu nominacji w formie liczby mnogiej Julian Sutor tłumaczy praktyką z ubiegłych stuleci, kiedy to składano więcej niż jeden egzemplarz dokumentu, w Polsce praktykowano składanie trzech egzemplarzy, dla trzech dostojników¹⁸. W *Słowniku języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego w haśle *uwierzytelniać* oraz *Uniwersalnym słowniku języka polskiego* w haśle *list* zarejestrowano nominację w liczbie pojedynczej – *list uwierzytelniający*, ale już w połączeniu z czasownikami *złożyć/składać* w tychże

¹⁵ Połączenie *верительная грамота* rejestrują słowniki: Д.Н. Ушаков, *Большой толковый словарь русского языка. Современная редакция*, Москва 2014, s. 62; *Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов*, отв. ред. Н.Ю. Шведова, Москва 2008, s. 168; *Новый толковый словарь современного русского литературного языка с расширенными сведениями о слове*, сост. А.С. Белоусова, Л.А. Григорович, Е.С. Копорская и др., т. 1 А–О, Москва 2014, s. 288; *Словарь современного русского литературного языка: В 17 т.*, под ред. В.И. Чернышева, т. 2 В, Москва–Ленинград 1950–1965, s. 176. Połączenie w l. mn. podaje: *Словарь русского языка: В 4-х т.*, под ред. А.П. Евгеньевой, 2-изд., испр. и доп., т. 1 А–Й, Москва 1981–1984, s. 150, 342. Formę l. poj. i mn. rejestruje: *Большой толковый словарь русского языка*, глав. ред. С.А. Кузнецов, Санкт-Петербург 2003, s. 119, 225 (l. poj. pod hasłem przmiotnikowym, l. mn. pod hasłem rzeczownikowym). Nominację w formie l. mn. utrwalały współczesne podręczniki, zob. В.Н. Бабенко, *Язык и стиль дипломатических документов: Учеб. пособие*, Москва 1986, s. 115; А.К. Перевозникова, *Русский язык для дипломатов: Учебное пособие по языку специальности для иностранных учащихся*, Москва 2013, s. 161.

¹⁶ С.Н. Светланин, *Политика. Экономика. Право. Русско-английский словарь. Politics. Economics. Law. Russian-English Dictionary*, Москва 2006, s. 82.

¹⁷ O danych współczesnej literatury przedmiotu i tekstów zob. dalej.

¹⁸ J. Sutor, *Leksykon...*, s. 236; zob. także: T. Orłowski, *Протокол дипломатичны...*, s. 263.

słownikach (w cytatach, innych hasłach) widnieje ona w formie mnogiej (podobnie w WSJP PAN), w *Innym słowniku języka polskiego PWN* podano natomiast jednoznacznie wskazówkę dla nazwy – pluralia tantum¹⁹. To sytuacja kłopotliwa i dla leksykografów opracowań w dwóch językach, i użytkowników, niewyposażonych w wiedzę historyczną. Określenia *верительные* i *уверительняjące* (derywat czasownika *уверительни́ć*) charakteryzują desygnat – dokument potwierdzający powierzenie misji²⁰, por. *верительный* – *Дипл. Свидетельствующий о поручении кому-л. чего-л.*²¹. Redaktorzy jednotomowych słowników ogólnych w opisie przymiotnika *верительный* czasem rezygnują z przywołania jego znaczenia w odezwaniu od związku wyrazowego, automatycznie za to wprowadzają i definiują nominację *верительная грамота*, w którym jest ono realizowane (bywa też, że w hasłowniku przymiotnik nie figuruje w ogóle)²². Zasoby Narodowego Korpusu Języka Rosyjskiego nie zaświadcza o możliwości innego użycia przymiotnika, ponadto dana kombinacja wyrazowa pojawia się w nich tylko w liczbie mnogiej (porównano dane podkorpusu podstawowego i prasowego)²³. Etymologię nominacji tłumaczy się poprzez odwołanie do gniazd słowotwórczych, z których wywodzą się te przymiotniki (*вера*, *верить* – *wiara*, *wierzyć*)²⁴ oraz treści dokumentu – listy uwierzytelniające nakazują obdarzyć zaufaniem urzędnika państwowego, który w taki dokument jest wyposażony i tym samym jest wiarygodnym przedstawicielem swojego kraju, por. „Аккредитуя гражданина Юрия Петровича Корчагина настоящей грамотой, прошу Вас, Ваше Превосходительство, принять его с благосклонностью и верить всему тому, что он будет иметь честь излагать

¹⁹ *Słownik języka polskiego*, red. nac. W. Doroszewski, t. 9 T–Wyf, Warszawa 1967, s. 768; *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, Warszawa, t. 2 K–O, s. 451, t. 3 P–S, s. 1230, t. 4 T–Z, s. 1023; *Inny słownik języka polskiego PWN*, red. nac. M. Bańko, t. 1 A–Ó, Warszawa 2000, s. 770; *Wielki słownik języka polskiego PAN*, http://wsjp.pl/index.php?id_hasla=8293&ind=0&w_szukaj=uwierzytelniajacy (10.01.2017); zob. także: *Słownik języka polskiego*, red. nauk. M. Szymczak, t. 3 R–Ż, Warszawa 1983, s. 637 (*listy uwierzytelniające* jako nazwa jednego dokumentu).

²⁰ Ф.П. Сергеев, *Формирование...*, s. 169, *Uniwersalny słownik...*, t. 4 T–Z, s. 312.

²¹ *Словарь русского языка...*, s. 150.

²² Zob. *Толковый словарь...*, s. 81, brak wyrazu jako hasła odnotowano w słowozbiorze słownika: В.В. Морковкин, Г.Ф. Богачёва, Н.М. Луцкая, *Большой универсальный словарь русского языка*, pod red. В.В. Морковкина, Москва 2016.

²³ NKJR, <http://www.ruscorpora.ru/search-main.html> (10.01.2017). Najstarszy dokument, pojawiający się w wynikach, pochodzi z 1830 r. (powieść historyczna Jana Tadeusza Bułharyna), dokumenty z przełomu XIX i XX w. to ówczesna prasa oraz literatura piękna.

²⁴ *Толковый словарь...*, s. 81. Wśród derywatów leksemu *wiara* Aleksander Brückner umieszcza przymiotnik *заверить*, *верительны*, *виarygodny*, w opisie słowa stwierdza też, że do XVII w. miało ono znaczenie potwierdzania prawdziwości, A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1985, s. 11, por. *wiara* ‘wierność, rzetelność, wiarygodność’: W. Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005, s. 687.

Вам от моего имени и от имени Правительства Российской Федерации”²⁵. W tekstach listów uwierzytelniających w języku polskim pojawia się sformułowanie „okazać całkowitą wiarę i ufność”²⁶. Zwróćmy uwagę, że w zacytowanym fragmencie rosyjskich listów uwierzytelniających użyto słowa *грамота* (dokument współczesny, z 2003 r.), z kolei w tradycyjnej formule przy składaniu listów na ręce prezydenta pojawia się postać *верительные грамоты*: „Имею честь вручить Вам верительные грамоты, которыми Президент Российской Федерации Владимир Владимирович Путин аккредитует меня в качестве Чрезвычайного и Полномочного Посла Российской Федерации [...]”²⁷, we wzorcu polskim nominacja ma podobnie formę liczby mnogiej: „Ekscelencjo (lub Panie Prezydencie), mam zaszczyt przekazać listy uwierzytelniające, którymi prezydent (nazwa własnego kraju) akredytował mnie przy Waszej Ekscelencji”²⁸. Fragmenty poświadczają dopuszczalną wariantywność gramatyczną tej nominacji w ruszczyźnie, ale w wysoko ocenianym jednojęzycznym słowniku terminologii dyplomatycznej (jego współredaktorem był minister spraw zagranicznych ZSRR i dyplomata Andriej A. Gromyko), niezastąpionym do dziś mimo upływu lat, jako wyrażenie hasłowe artykułu pojawia się połączenie *верительные грамоты*, z treści hasła nie wynika też forma liczby pojedynczej jako podstawowa dla nazwy dokumentu²⁹. Instancją odwoławczą w tej istotnej kwestii jest również tekst Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych (por. niżej).

Pary przekładowe w słownikach dwujęzycznych Słowniki z językiem rosyjskim i polskim

Podstawową parę przekładową *верительные грамоты*/listy uwierzytelniające rejestrują liczne słowniki dużego i małego formatu, słowniki filologiczne³⁰ oraz ter-

²⁵ А.Ф. Борунков, *Дипломатический протокол в России*, Москва 2015, s. 49.

²⁶ J. Sutor, *Korespondencja...*, s. 80.

²⁷ Archiwum rosyjskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego w Estonii, http://estonia.mid.ru/arhiv/-/asset_publisher/SKI4o5BQ6FKS/content/rec-posla-rossii-n-n-uspenskogo-na-ceremonii-vrucenia-veritel-nyh-gramot-prezidentu-estonii (10.01.2017).

²⁸ Zob. także formułę w innych językach: T. Orłowski, *Protokół dyplomatyczny...*, s. 107.

²⁹ *Дипломатический словарь*, глав. ред. А.А. Громыко, И.Н. Земсков, В.М. Хвостов, т. 1 А–И, Москва 1971, s. 301.

³⁰ *Настольный русско-польский словарь. Подручный словарь русско-польский*, pod red. J.H. Dworeckiego, Warszawa 1969, s. 142; A. Bogusławski, *Ilustrowany słownik rosyjsko-polski, polsko-rosyjski*, t. 1, Warszawa 1983, s. 132; A. Mirowicz, I. Dulewiczowa, I. Grek-Pabisowa, I. Maryniakowa, *Wielki słownik rosyjsko-polski*, t. 1 A–O, Warszawa 1993, s. 229 (wyd. IV); J. Wawrzyńczyk, H. Bartwicka, V. Kulpina, E. Małek, *Nowy słownik rosyjsko-polski, polsko-rosyjski*, red. nauk. J. Wawrzyńczyk, Warszawa 2016 (2008), s. 790 (l. poj.); J. Wawrzyńczyk, M. Kuratczyk, E. Małek,

minologiczne³¹. W słowniku tematycznym z 1985 r. wskazano ponadto połączenie czasownikowe *вручать/вручить верительную грамоту* z ekwiwalentem *wręczać/wręczyć listy uwierzytelniające* (forma liczby w odpowiednikach nazwy dokumentu jest odmienna), a w jednym z wielkich słowników dwujęzycznych odnotowano dodatkowo połączenie *вручение верительных грамот/wręczenie listów uwierzytelniających*³². W dziewięciu z czternastu źródeł podaje się formę liczby mnogiej jako obowiązującą (słowniki opracowane przez różnych autorów), forma liczby pojedynczej powtarza się w czterech źródłach (w tym trzech słownikach zredagowanych przez zespół autorski w zbliżonym składzie), jedno źródło z mieszanymi danymi.

Zebrana w słownikach dwujęzycznych informacja stanowi leksykograficzny punkt wyjścia, ale nie jest to minimum z punktu widzenia potrzeb komunikacji, na przykład baza do zbudowania zdania z informacją o ceremonii złożenia listów uwierzytelniających. Taki jest stan rzeczy. Zauważmy zarazem, że oczekiwanie szerokiej prezentacji leksyki dyplomatycznej czy też kompletnej informacji o jakimś połączeniu specjalistycznym w słowniku ogólnym, patrząc obiektywnie na możliwości słownika danego typu (nawet i największego pod względem formatu), to wygórowane żądanie (autorzy już w przedmowach określają ramy rejestrowanego słownictwa, sygnalizują obszary wykluczone z opisu). W niniejszych badaniach każdą kolejną rosyjsko-polską parę przekładową, obejmującą bazowe połączenie (przymiotnik + rzeczownik) i wydobytą z tekstów, ale niepoświadczoną w słownikach, uznaje się za nieopisaną z punktu widzenia leksykografii rosyjsko-polskiej/polsko-rosyjskiej. Jest to diagnoza stanu rejestracji dyplomatycznego leksykonu na tle zasobów językowych z różnych dziedzin.

A. Gołubiewa, H. Bartwicka, A. Wawrzyńczyk, *Wielki słownik rosyjsko-polski z kluczem polsko-rosyjskim. Русско-польский словарь*, red. naczel. J. Wawrzyńczyk, Warszawa 2004, s. 85 (l. poj.); *Polско-rosyjski słownik par przekładowych. Tom zbiorczy Podręcznego idiomatykonu polsko-rosyjskiego (z. 1–5)*, red. W. Chlebda, Opole 2014, s. 356; R. Stypuła, *Podręczny słownik rosyjsko-polski. Настольный русско-польский словарь*, Warszawa 2007, s. 116; S. Chwatow, M. Timoszuk, *Kompakt plus. Русско-польский, польско-русский словарь. Słownik rosyjsko-polski, polsko-rosyjski*, Toruń 2002, s. 89; I.R. Świętochowska, *Uniwersalny słownik rosyjsko-polski i polsko-rosyjski. Универсальный русско-польский и польско-русский словарь*, Warszawa 2004, s. 70; M. Cieśla, *Słownik rosyjsko-polski, polsko-rosyjski*, red. N. Celer, Ożarów Mazowiecki 2015, s. 80; J. Wawrzyńczyk, M. Kuratczyk, E. Małek, H. Bartwicka, *Wielki słownik polsko-rosyjski. Польско-русский словарь*, red. naczel. J. Wawrzyńczyk, Warszawa 2005, s. 284 (l. poj.).

³¹ *Słownik ekonomiczny rosyjsko-polski*, pod red. D. Rydzewskiej, T. Krywoł, Warszawa–Moskwa 1984, s. 74, *Słownik prawniczy polsko-rosyjski*, przekł. i red. J. Wiktorow, Wrocław 1986, s. 47 (l. poj.). W jednym ze źródeł w charakterze ekwiwalentu podano niefunkcjonującą dziś nazwę – *верительное письмо*, zob. *Słownik pięćojęzyczny ekonomiczno-handlowy: polsko-angielsko-francusko-niemiecko-rosyjski*, wybór i oprac. P. Ratajczak, Zielona Góra 1993, s. 81. Przykład *верительные письма* podaje *Słownik Akademii Rosyjskiej z XVIII w. (Словарь Академии Российской, 1789–1794, вѣрительныя письма)*, nominację uznano wówczas za rzadką, zob. Ф.П. Сергеев, *Формирование...*, s. 168–169, М.Ф. Шацкая, *Верительная...*, s. 81.

³² J. Rieger, E. Rieger, *Słownik tematyczny rosyjsko-polski*, Warszawa 1985, s. 494; A. Mirowicz, I. Dulewiczowa, I. Grek-Pabisowa, I. Maryniakowa, *Wielki słownik...*, s. 155.

Słowniki z językiem rosyjskim i angielskim, polskim i angielskim

Dwujęzyczne źródła terminologiczne z ekwiwalentami rosyjsko-angielskimi³³ i angielsko-rosyjskimi³⁴ zawierają cztery podstawowe jednostki rosyjskie (podawane odpowiednio jako translandy lub translaty w danych słownikach) – *верительные грамоты, вручать* (lub *вручить*), *принимать верительные грамоты, вручение верительных грамот*³⁵. W słowniku polsko-angielskim/angielsko-polskim odnotowano dwa połączenia – *listy uwierzytelniające* oraz *złożyć listy uwierzytelniające*³⁶. Analizowane słowniki realizują model słownika dwujęzycznego, o takiej ich ocenie przesądza brak w nich przydatnej informacji składniowej, wspomagającej praktyczne operowanie podanymi przykładami, chociaż podstawę źródłową tych słowników mogą tworzyć teksty³⁷. Dane zaczerpnięte ze słowników służą do weryfikacji materiału, uprzednio już zgromadzonego. Najpierw prowadzi się kwerendy tekstowe, potem sprawdza i porównuje zebrane jednostki, komponuje pary przekładowe, ustala status translatu z uwzględnieniem leksykografii rosyjsko-polskiej/polsko-rosyjskiej oraz posiadanych słowników drugojęzycznych.

Dane z tekstów

Eksplorację źródeł tekstowych³⁸ rozpoczęto od wielojęzycznego tekstu Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych (dokument z 18 kwietnia 1961 r.). Operuje się w nim szeregiem terminów prawa dyplomatycznego, znacząco zasilających słowozbiór i artykuły hasłowe omawianego przedsięwzięcia³⁹.

³³ *Русско-английский дипломатический словарь*, pod ruk. К.В. Журавченко, Москва 2001, s. 118; А.С. Мамулян, С.Ю. Кашкин, *Русско-английский полный юридический словарь*, Москва 2008, s. 131; С.Н. Светланин, *Политика. Экономика...*, s. 82; В.Н. Янушков, Т.П. Янушкова, А.А. Ченадо, *Русско-английский словарь делового человека. The Businessman's Russian-English Dictionary. В 2 т., т. 1 А–О*, Минск 1994, s. 111.

³⁴ *Англо-русский дипломатический словарь*, pod ruk. В.С. Шах-Назаровой, Н.О. Волковой, К.В. Журавченко, Москва 1989, s. 422; *Англо-русский дипломатический словарь*, pod ruk. К.В. Журавченко, В.С. Шах-Назаровой, Н.О. Волковой, Москва 2010, s. 417.

³⁵ Przy porównaniu danych korzystniej wypadają słowniki rosyjsko-angielskie, podające więcej jednostek.

³⁶ E. Barycka, T. Smierzchalski, M. Wrembel, *Polsko-angielski słownik frazeologiczny współczesnej terminologii politycznej i ekonomicznej*, Włocławek 1997, s. 10.

³⁷ Por.: „Podstawę opracowania słownika stanowiły źródła autentyczne, czyli prasa, radio i telewizja anglojęzyczna, [...]”: *ibidem*, s. 5.

³⁸ Dwuteksty są częścią korpusu K2, teksty paralelne tworzą korpus K1.

³⁹ Tekst Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych, Dz.U. 1965 nr 37, poz. 232, <http://dziennikustaw.gov.pl/du/1965/s/37/232> (10.01.2017). Strona polska ratyfikowała ten międzynarodowy dokument 26 lutego 1965 r.: *Prawo dyplomatyczne i konsularne. Wybór dokumentów*, oprac. A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski, Lublin 2001, s. 9.

Tekst Konwencji w języku rosyjskim jest jednym z pięciu równolegle sporządzonych tekstów autentycznych (oryginałów). W Dzienniku Ustaw z 1965 r. publikuje się wszystkie wersje językowe (angielska, francuska, hiszpańska, chińska, rosyjska), bez wskazania na jedną z nich jako podstawę do tłumaczenia na język polski. W polskim tłumaczeniu zamieszczono ogólny dopisek *Przekład* (Dz.U. 1965 nr 37, poz. 232). W prawie międzynarodowym tekst autentyczny traktuje się jako oryginał⁴⁰, jest to przesłanka do uznania tekstu rosyjskiego i polskiego za dwutekst:

Ст. 13. 1. Глава представительства считается приступившим к выполнению своих функций в государстве пребывания, в зависимости от практики, существующей в этом государстве, которая должна применяться единообразно, либо с момента **вручения своих верительных грамот**, либо с момента сообщения о своем прибытии и **представления заверенных копий верительных грамот** министерству иностранных дел государства пребывания или другому министерству, в отношении которого имеется договоренность. 2. **Очередность вручения верительных грамот или представления их заверенных копий** определяется датой и часом прибытия главы представительства.

Art. 13. 1. Uważa się, że szef misji objął swoje funkcje w państwie przyjmującym, gdy **złożył swoje listy uwierzytelniające** bądź gdy notyfikował o swoim przybyciu, a **wierna kopia jego listów uwierzytelniających została złożona** w Ministerstwie Spraw Zagranicznych państwa przyjmującego lub w innym ministerstwie uznanym za właściwe, zgodnie z praktyką panującą w państwie przyjmującym, która powinna być stosowana w jednolity sposób. 2. **Kolejność składania listów uwierzytelniających lub ich wiernych kopii** jest ustalana według daty i godziny przybycia szefa misji.

Przy tłumaczeniu translaty narażone są na zabiegi transformujące ich strukturę gramatyczno-składniową, a tradycyjne pary przekładowe nierzadko ulegają rozbiściu. Jeśli inne teksty (dwuteksty, teksty paralelne) pozwalają wydobyć regularne pary ekwiwalentów, których komponenty w danym dwutekście tworzą tekstową, okazjonalną parę przekładową (relacje skrzyżowane), to zrozumiała jest rezygnacja z przeniesienia takich złożonych relacji do słownika (czytelnika raczej nie interesuje to, jakich transformacji użyto w tłumaczeniu Konwencji, ale to, co on może zastosować) – zwłaszcza gdy określone transformacje są częścią danego tekstu, ale nie towarzyszą już tym jednostkom w ich kolejnych wystąpieniach – nie są warunkiem ekwiwalencji między nimi (por. relacje w p. 1). Parę przekładową, którą do słownika przeniesiono w zarejestrowanej postaci tekstowej, tworzą wieloseg-

⁴⁰ „В международном праве – текст международного договора, рассматриваемый договаривающимися сторонами в качестве основного, достоверного текста подлинника”: *Дипломатический словарь...*, s. 163.

mentowe jednostki *очередность вручения верительных грамот* oraz *kolejność składania listów uwierzytelniających*, dające się podzielić na mniejsze odcinki sensu i zarazem jednostki języka – *вручение верительных грамот/складание listów uwierzytelniających, верительные грамоты/листы uwierzytelniające*.

Z tekstów paralelnych⁴¹ pozyskano podstawowy transland *вручить/вручать верительные грамоты* i dwa jego translaty: *złożyć/składać listy uwierzytelniające* oraz *wręczyć/wręczać listy uwierzytelniające* (obserwacja ok. 270 oficjalnych tekstów rosyjskich i 130 tekstów polskich)⁴². Translat oparty na parze czasowników *złożyć/składać*⁴³ (por. ang. *to present credentials*) jest odpowiednikiem oficjalnym, nadrzędnym, sugerowanym przez tekst Konwencji, potwierdzonym słownikowo (leksykografia jedno- i dwujęzyczna). Translat drugi (poza tekstami rejestrowany przez słownik tematyczny oraz pojedyncze słowniki polskie)⁴⁴ – mniej oficjalna nominacja procedury ustanawiania ambasadora, pojawia się przemiennie i w zbliżonych proporcjach z pierwszą jednostką głównie w literaturze fachowej (różnicowanie środków językowych w dłuższym opisie ceremoniału). W tekstach oficjalnych jego użycia stanowią nieznaczny odsetek, co plasuje dany wariant na drugiej pozycji, jako akceptowalny, choć niepreferowany w dokumentach dyskursu dyplomatycznego⁴⁵. Do podobnej konkluzji prowadzą dane NKJP – 24 wystąpienia dla

⁴¹ Wykorzystane teksty paralelne w języku rosyjskim to: a) literatura fachowa: А.Ф. Борунков, *Дипломатический протокол...*, s. 46–53; О.П. Селянинов, *Дипломатические отношения государств: Принципы, формы и методы: учеб. пособие*, Moskwa 2004, s. 58–61; В.В. Самойленко, *Дипломатическая служба: учеб. пособие*, Moskwa 2011, s. 150–156; b) teksty ze stron prezydenta Rosji i MSZ Rosji; c) zasoby NKJR i prasa (w celach porównawczych). Wykorzystane teksty paralelne w języku polskim to: a) literatura fachowa: T. Orłowski, *Protokół dyplomatyczny...*, s. 103–111; E. Pietkiewicz, *Protokół dyplomatyczny*, Warszawa 1998, s. 59–60; J. Sutor, *Korespondencja...*, s. 74–75; J. Sutor, *Leksykon...*, s. 235–236; J. Sutor, *Prawo...*, s. 180–184; J. Sutor, *Etykieta dyplomatyczna...*, s. 46–48; B. Dobrzańska, M. Sitek, *Mini leksykon dyplomatyczny*, Józefów 2011, s. 40; *Leksykon prawa i protokołu dyplomatycznego. 100 podstawowych pojęć*, red. S. Sykuna, J. Zajadło, Warszawa 2011, s. 174–176; *Poradnik dla misji dyplomatycznych w Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2015, s. 6–7; b) teksty ze stron prezydenta RP i MSZ Polski, placówek dyplomatycznych; c) zasoby NKJP i media (w celach porównawczych).

⁴² Zgodnie z zasadą w zasobach MSZ Rosji należy przeanalizować średnio 15% tekstów, liczbę tekstów dla tego hasła zwiększono do 30% (odnotowano 700 wystąpień terminu *верительные грамоты*, lata 2000–2017). W zasobach administracji prezydenta zapoznano się z ok. 70 tekstami z lat 2002–2016 (100%). Pozyskane dane były jednoznaczne, materiały dały też wyobrażenie o budowie komunikatów z informacją o przebiegu ceremonii złożenia listów uwierzytelniających. Materiały w języku polskim – 100 komunikatów z kadencji czterech prezydentów RP (1997–2017), 10 tekstów ze strony głównej MSZ, 20 ze stron ambasad.

⁴³ Czasowniki wprowadzono jako parę aspektową za: *Inny słownik...*, t. 2 P–Ż, s. 1357.

⁴⁴ J. Rieger, E. Rieger, *Słownik tematyczny...*, s. 494, *Wielki słownik języka polskiego PAN* (w tym słowniku pojawia się także połączenie *przedłożyć listy uwierzytelniające*, w badanych tekstach nie zostało ono jednak zarejestrowane).

⁴⁵ W zebranej próbie tekstów z lat 1997–2017 r. odnotowano tylko 4 użycia drugiego z translatów (teksty z 2003 r.). Objęcie analizą większej liczby tekstów nie wpłynęło znacząco na te proporcje, preferencje są bardzo wyraźne.

jednostki z parą aspektową *złożyć/składać*, 4 wystąpienia z parą *wręczyć/wręczać*⁴⁶. Skłaniam się ku wnioskowi, że translac *złożyć/składać listy uwierzytelniające* ma zastosowanie szersze (w świetle tekstów, znaczeniowo) – określa i procedurę ogółem (bez dopełnienia, w oderwaniu od wydarzenia z konkretnymi uczestnikami, datą i miejscem), i sam fakt przekazania z rąk do rąk dyplomatycznego dokumentu (ze wskazanym lub implikowanym przez kontekst dopełnieniem, możliwe także użycie bez wskazania na osobę biorcy). Drugi translac odnosi się w większym stopniu do samej sytuacji podania dokumentu, tę informację zawiera komponent werbalny – czasownik *wręczyć* oznacza uroczyste przekazanie czegoś z rąk do rąk (tę treść da się wyczytać wprost z podstawy słowotwórczej)⁴⁷. W tekstach oficjalnych zarejestrowano go incydentalnie (w opisie konkretnej ceremonii), nie jest to jednak regułą w literaturze przedmiotu, w której pojawia się także w kontekstach ogólnych, w odniesieniu do procedury (ze względu na czasownik po tym translacie dopełnienie wydaje się bardziej pożądane – *wręczyć coś komuś*, stąd też to wrażenie niedopasowania do sytuacji abstrakcyjnej (procedury), w której nie wskazuje się osoby przyjmującej dokument)⁴⁸. Wszelkie spostrzeżenia uwzględnia się przy konstruowaniu artykułu hasłowego (por. końcową część tekstu).

Teksty wyposażają leksykografa w wiedzę o miejscach walencyjnych, które za pomocą stosownych zapisów powieliła on w słowniku, dając czytelnikowi narzędzia do tworzenia kompletnych wypowiedzi. Omawianym parom przekładowym towarzyszy informacja uzupełniająca w formie celownika – *кому-л., komuś*, a także biernika *на чьеј руке* (dla translatu podstawowego). Drugi z polskich wzorców walencyjnych wydobyto z tekstów oficjalnych, jest w nich najczęstszy, nie odnotowano go w posiadanych pozycjach książkowych (*złożyć/składać listy uwierzytelniające na ręce prezydenta* – konkretne wydarzenie, podkreślenie roli adresata dokumentu). Teksty odsłoniły też sposobność do wyrażania przez gerundium *вручение* dwojakich znaczeń gramatycznych (dk, ndk), mimo obecności cech słowotwórczych sugerujących pochodność od konkretnej podstawy (*вручение* –

⁴⁶ Wyszukiwarka korpusowa PELCRA dla danych NKJP, <http://www.nkjp.uni.lodz.pl/index.jsp> (10.01.2017).

⁴⁷ Pojawia się on w definicji czasownika *złożyć* 'dać, oddać, przekazać, ofiarować, wręczyć (wręczać) coś komuś': *Uniwersalny słownik...*, t. 4 T–Z, s. 509, 1023. Para aspektowa *złożyć/składać* jest komponentem szeregu połączeń konwencjonalnych, należących do oficjalnej odmiany języka. W definicji rosyjskiego czasownika *вручить* akcentuje się jego użycie w sytuacjach, wymagających podkreślenia ważności czynności (aktu przekazania, złożenia, wręczenia) lub rzeczy, którą się przekazuje (składa, wręcza): В.В. Морковкин, Г.Ф. Богачёва, Н.М. Луцкая, *Большой универсальный...*, s. 145.

⁴⁸ Czasowniki *wręczyć/wręczać*, *вручить/вручать* są przechodnie, wchodzą w związek rzędu z rzeczownikami konkretnymi, można je zaliczyć do grupy czasowników z silną rekcją, w tekstach obserwuje się jednak utratę przez nie cechy tranzytywności i osłabienie związku rzędu poprzez elipsę dopełnienia (por. *Краткая русская грамматика*, под ред. Н.Ю. Шведовой, В.В. Лопатина, Москва 2001, s. 404–405).

derywat czasownika *вручить*)⁴⁹. Tekstowe interpretacje translandu z danym rzeczownikiem odczasownikowym, czyli *вручение верительных грамот*, są zgodne z listą potencjalnych translatów z polskich tekstów – *złożenie/składanie* oraz *wręczenie/wręczanie listów uwierzytelniających*.

Materię językową, dostarczaną przez teksty, przed włączeniem do słownika poddaje się analizie krytycznej. Interesującym przypadkiem z punktu widzenia przekładu są translaty z odmiennymi rzeczownikami odczasownikowymi: *ceremonia złożenia/składania listów uwierzytelniających* oraz *ceremonia wręczenia/wręczania listów uwierzytelniających*. Pierwszy translát, a właściwie jego wariant z rzeczownikiem *złożenie* przeważa w tekstach oficjalnych, stosowany jest jako nagłówek komunikatu lub w jego treści⁵⁰. Translát drugi z gerundiami *wręczenie/wręczanie* nie spełnia warunku frekwencyjnego (minimum dziesięć wystąpień z dominacją w tekstach oficjalnych), w zbiorach odnotowano obie postaci „aspektowe” rzeczownika w translacie, przy czym częstszy jest wariant z rzeczownikiem *wręczenie*. Poza kwestią frekwencji rodzą się wątpliwości natury semantycznej i uzualnej. Jeśli oprzemy się na definicjach oraz sposobach użycia par czasowników *złożyć/składać* oraz *wręczyć/wręczać* w tekstach, to zasadna jest konstatacja, że w drugim przypadku nominacja skupia się raczej nie na fakcie, procedurze ogólnie, ale zasad-

⁴⁹ O tworzeniu od par aspektowych derywatów o znaczeniu czynności, stanu w języku rosyjskim zob. Е.В. Падучева, *Славянский тип аспектуальности и видовое значение отглагольного имени в русском языке*, „Русский язык в научном освещении” 2015, № 1 (29), s. 15, <http://ruslang-journal.ruslang.ru/jour/article/view/33/34> (10.01.2017). Dwuaspektowe derywaty odczasownikowe uznaje się za nieregularne, derywaty regularne tworzy się odrębnie dla każdego aspektu: *Грамматика современного языка польского. Морфология*, pod red. R. Grzegorzczukowej, R. Laskowskiego, H. Wróbla, Warszawa 1999, s. 393–395. W pracach językoznawczych pisze się o mniejszej regularności w derywacji rosyjskich rzeczowników o znaczeniu czynności i stanu od pary aspektowej przy większej regularności w ich tworzeniu w języku polskim. Problem na tle słowiańskim porusza Jelena E. Pczelincewa: Е.Э. Пчелинцева, *Аспектуальные признаки в отглагольных именах действия в русском, украинском и польском языках*. Авт. дисс. на соиск. уч. степ. д.ф.н., Санкт-Петербург 2016, s. 4–6, <https://iling.spb.ru/dissovet/abstracts/pchelinceva/abstract.pdf> (10.01.2017). Na podstawie analizy danych słownikowych stwierdza ona między innymi, że w ruszczyźnie rzeczowników ze znaczeniem czynności jest sześciokrotnie mniej niż czasowników (co może pośrednio wskazywać na tworzenie gerundium od jednego tylko czasownika z pary aspektowej), badaczka podkreśla zarazem zależność interpretacji znaczenia takich odczasownikowych derywatów od wskazań kontekstu: Е.Э. Пчелинцева, *Аспектуальные признаки в русских отглагольных именах действия: подходы и классификации*, „Вестник Северо-Восточного федерального университета им. М.К. Аммосова” 2016, № 1 (51), s. 109, 113, <http://cyberleninka.ru/article/n/aspektualnye-priznaki-v-russkih-otglagolnyh-imenah-deystviya-podhody-i-klassifikatsii> (10.01.2017).

⁵⁰ Strony instytucji państwowych nie mają zaawansowanych opcji wyszukiwania, ważnych dla kwerynd naukowych, dlatego też trudno wyliczyć precyzyjne dane statystyczne odnośnie do wszystkich wystąpień połączeń na stronie. W pozyskanej próbie tekstów ze stron prezydenta jednostka *ceremonia składania* stanowi 2% (na 100 tekstów), za to w jednej z pozycji książkowych pojawia się ona 5 razy (100%) przy braku postaci dokonanej, odnotowano ją także w tekstach z 2000 r. (spoza próbki) w roli nagłówka oficjalnego komunikatu.

niczo konkretnej czynności⁵¹. Ponadto kiedy w oficjalnych okolicznościach wręcza się coś komuś, to biorcą jest osoba wyróżniona np. za zasługi (*wręczać nagrodę, odznaczenie*), strona nagradzająca biorcę w tym układzie zajmuje wyższą pozycję (jako decydująca o wyróżnieniu, por. *ceremonia wręczenia Oskarów*). W ceremonii ustanawiającej ambasadora układ między jej uczestnikami jest inny. Ambasador to pośrednik między głowami dwóch państw, któremu powierza się zaszczytną funkcję łącznika, zaszczytem dla niego jest też uczestnictwo w ceremonii. Ostatecznie podjęto decyzję o wprowadzeniu tego przykładu do hasła z dopiskiem [! *rzad.*] i oznaczeniem ○, informującym o niższej frekwencji. Ale są też i inne komplikacje, chodzi dodatkowo o semantykę rzeczowników odczasownikowych, nazywających czynności, procesy i stany. Istotne okazują się ustalenia Jeleny W. Paduczewej w zakresie wyodrębniania w danej grupie derywatów dwóch klas semantycznych (podział semantyczny nadrzędny wobec cech formalnych) – ze znaczeniem wydarczenia (bliższe dk) oraz procesu i stanu (bliższe ndk)⁵², a to oznaczałoby, że wariant *ceremonia składania listów uwierzytelniających* ma również znaczenie działania, a *ceremonia wręczenia* staje się synonimiczna wobec *ceremonii złożenia*. Zamieszczenie tej wielowarstwowej wiedzy w słowniku jest trudne. W książkach warianty dopasowują się do kontekstów składniowych (są naturalną częścią narracji), nie prowokują raczej do dyskusji nad tym, co jest zaakceptowane uzualnie, czy w tym momencie chodzi o czynność czy wydarzenie (por. *Szef misji wręcza listy uwierzytelniające i wygłasza przemówienie; [...]*)⁵³. W komunikatach oficjalnych rezygnacja z praktykowanego wzorca (a o praktyce można mówić z dużą pewnością) razi, te miejsca się wychwytyje. Z tych oto względów do artykułu hasłowego nie włączono żadnej jednostki z rzeczownikiem *uroczystość* (**uroczystość złożenia* albo *wręczenia listów uwierzytelniających*), która w literaturze fachowej bądź prasie nie przeszkadza, w tekstach oficjalnych sprawia wrażenie nietypowej, a nawet naruszającej wzorzec⁵⁴. Połączenia *церемониал вручения верительных грамот* i *ceremoniał składania, wręczenia listów uwierzytelniających* nie przekroczyły progu frekwencyjnego dziesięciu wystąpień w badanych zbiorach (opatrzone je symbolem ○, co oznacza podprogową frekwencję, dodajmy, że liczba wystąpień jest poniżej pięciu)⁵⁵.

⁵¹ Gdyby tę jednostkę odnotowano jedynie w tłumaczeniach z języka rosyjskiego, to można byłoby oceniać ją jako kalkę.

⁵² E.B. Paduczeva, *Славянский тип аспектуальности...*, s. 13.

⁵³ E. Pietkiewicz, *Protokół...*, s. 59.

⁵⁴ Konkretny przykład – w 12 tekstach z lat 2015–2017 (kadencja obecnego prezydenta) użyto danego wariantu (*uroczystość złożenia*) tylko jednokrotnie. Nie brano także pod uwagę zmodyfikowanych połączeń typu *ceremonia przekazania listów uwierzytelniających, uroczystość przekazania listów uwierzytelniających* (z doniesień medialnych).

⁵⁵ Kryterium frekwencyjnemu poświęca się inne opracowanie.

Powróćmy do gerundium *вручение* jako części translandu. Z punktu widzenia wyczerpującego opisu leksykograficznego pokazanie czytelnikowi gamy znaczeń wiąże się z rozbięciem odpowiedników takiego ogólnego, wieloznacznego translandu na konkretne translaty kontekstowe, jednoznaczne (transland z szerszym repertuarem zastosowań, do każdego lub części z nich odrębny translat szczegółowy). Ostrożność w doborze translatu mogą podpowiadać cytaty tekstowe ze wskazówkami (por. projekt hasła), stając się instrumentem rozróżniania znaczenia imiennych nominacji czynności, implikując informację o wachlarzu możliwości interpretacyjnych – por. *do czasu złożenia...*, *strój obowiązujący przy składaniu...*, *wręczaniu towarzyszy...*⁵⁶. Hipotetycznie ujęcie w słowniku tylko jednej opcji tłumaczenia (jeden wariant semantyczno-aspektowy), na przykład *złożenie listów uwierzytelniających*, wiodłoby do redukcji systemowego potencjału i tekstowych użyć translandu z derywatem *вручение*, wprowadzałoby w błąd odbiorcę słownika, ograniczałoby ruchy zwłaszcza mniej doświadczonego tłumacza. Tadeusz Piotrowski podkreśla zależność doboru odpowiedników od tekstu, stwierdza, że ekwiwalenty przekładowe „w dużej mierze są nieprzewidywalne”⁵⁷. Leksykograficzna rejestracja translatów wariantywnych jest nie tylko utrwaleniem obserwacji tekstowych, ale i przewidzeniem prawdopodobnych, przyszłych wystąpień.

Teksty pozwoliły uzupełnić parę aspektową w połączeniu *принимать верительные грамоты* (podmiot – głowa państwa), utrwalonym przez słowniki, a także jego preferencje składniowe – *у кого-л.* (*у посла*), *от кого-л.*, *кого-л.* Pierwszy ze schematów składniowych to wzorzec znany z innych kolokacji (por. *принять экзамен у кого-л.*), w materiałach ze strony prezydenta Rosji najczęstszy był wzorzec trzeci – 31 realizacji w 46 tekstach (11 realizacji wzorca pierwszego, 4 drugiego), w literaturze fachowej zarejestrowano dwa pierwsze⁵⁸. W NKJR ich frekwencja okazała się dość zbliżona – zarejestrowano po 5 wystąpień wzorca pierwszego i trzeciego, 4 wystąpienia dla wzorca drugiego (stan badań ze stycznia 2017 r.). W łączliwości czasownika *принимать* zezwala się na oba tak wyrażone dopełnienia⁵⁹. Dla danego translandu zarejestrowano dwa tekstowe ekwiwalenty przekładowe

⁵⁶ Rozróżnianie znaczeń można przeprowadzić za pomocą czasowników fazowych, przyimków wskazujących trwanie lub zakończenie czynności, przydawek mających znaczenie powtarzalności itp., zob. E.B. Падучева, *Славянский тип аспектуальности...*, s. 13–16, E.Э. Пчелинцева, *Аспектуальные признаки в русских отглагольных именах действия...*, s. 113–114.

⁵⁷ T. Piotrowski, *Ekwiwalencja w słownikach dwujęzycznych*, [w:] *Na tropach translatów. W poszukiwaniu odpowiedników przekładowych*, red. W. Chlebda, Opole 2011, s. 49.

⁵⁸ W komunikatach MSZ Rosji połączenie *принять верительные грамоты* jest bardzo rzadkie, ponieważ teksty formułuje się według odmiennego wzorca (inna sytuacja): *заместитель министра принял нового посла (назначенного посла), который вручил ему верительные грамоты*.

⁵⁹ Znaczenia ‘brać to, что сдают’, получать, брать в своё ведение от того, кто сдаёт; определив готовность к эксплуатации брать в своё ведение’: *Словарь сочетаемости слов русского языка*, pod red. П.Н. Денисова, В.В. Морковкина, Москва 2002, s. 518.

– *przyjąć/przyjmować* oraz *odebrać/odbierać* listy *uwierzytelniające od kogoś* (nie stwierdzono użycia zapytania o przydawkę dopełniaczową). Pierwszy translat reje-struje także tekst Konstytucji RP⁶⁰ oraz słownik WSJP PAN, to ekwiwalent prefero-wany. Druga propozycja jest bardzo rzadka w komunikatach oficjalnych, całościowo spełnia jednak wymóg frekwencyjny (choć przekroczenie progu jest nieznaczne)⁶¹.

W rosyjskiej literaturze fachowej dostrzega się dyferencję w doborze środków w zależności od rangi osoby odbierającej dokument i samego dokumentu (kopia, oryginał). Jeśli mowa o złożeniu oryginału dokumentu prezydentowi, to podstawą są czasowniki *вручить/вручать* (czynność dokonywana uroczysto), w przypadku kopii – częściej bywa używana para aspektowa *передать/передавать*. Języko-wą hierarchizację poświadcza rosyjski tekst Konwencji (*вручение верительных грамот – представление заверенных копий*)⁶², za to zasoby tekstowe MSZ Rosji nie wskazują, że jest to wymóg, którego należy bezwzględnie przestrzegać. Podsumowując, schemat pierwszy dominuje także w tekstach dotyczących składania kopii (ponad 90%). W polskich tekstach analogiczną sytuację komentuje się za po-mocą trzech translatów, ich użycie jest przemienne: *przekazać*, *złożyć* oraz *wręczyć kopie listów uwierzytelniających*:

16 июня Е.Бар, назначенный Чрезвычайным и Полномочным Послом Респу-блики Польша в Москве, **передал копии верительных грамот** заместителю Ми-нистра иностранных дел Российской Федерации В.Г. Титову. (МИД, 16.06.06); 9 listopada Ambasador Rzeczypospolitej Polskiej w Stanach Zjednoczonych Ameryki Piotr Wilczek **złożył kopie listów uwierzytelniających** na ręce szefa protokołu USA, Ambasadora Petera Selfridge’a. (MSZWaszyngton, 09.11.16)

Teksty paralelne zawierają potencjalne translandy i translaty. By dokonać obiek-tywnej ewaluacji ich zadatków na elementy wielokrotnej, to znaczy regularnej pary przekładowej, niepoddającej się wpływowi otoczenia, najstuszniej zestawiać wydobyte fragmenty na zasadzie podobieństwa sytuacji (kontekstu) i postępować z nimi jak z umownym dwutekstem, dwukierunkowo testować relację ekwiwalen-cji poprzez samodzielne tłumaczenie.

⁶⁰ Art. 133, „przyjmuje listy uwierzytelniające i odwołujące”, Konstytucja RP, Dz.U. 1997 nr 78, poz. 483, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970780483> (10.01.2017). Translat odno-towano w 35 na 100 wybranych tekstów (strona prezydenta).

⁶¹ Połączenie powtarza się w tekstach z 2006 r. (7 użyc, być może jest po prostu preferowane przez osobę przygotowującą komunikat), w literaturze fachowej – 2 użycia, teksty MSZ – 1 użycie (2015 r.), w mediach – ok. 10 użyc (np. z lat 2009, 2010, 2012, 2014, 2015, 2016).

⁶² W polskim przekładzie tekstu Konwencji brak takiej dyferencjacji (pisze się o złożeniu/składaniu w obu przypadkach).

Projekt artykułu hasłowego

Drobiazgowy opis budowy artykułu hasłowego nie mieści się w ramach niniejszego opracowania, skrótkowo przybliżmy same oznaczenia: • – translandy i translaty z nadprogową frekwencją w zasobach K1 i K2; ○ – translandy i translaty z podprogową frekwencją w zasobach K1 i K2; ▪ – translat jednoleksemowy; <swioich> – w nawiasach kątowych zamieszcza się elementy fakultatywne; (послу) – w nawiasach zwykłych podaje się przykład dopełnienia; [! oficj.] – komentarz o preferencjach, zasadach użycia; [! ()] – sygnalizacja możliwego wpływu kontekstu; ≡ – ilustracja innej postaci gramatyczno-składniowej (zadanie ilustrowania należy też do cytatów tekstowych); — wizualne rozgraniczenie grup (w obszernych artykułach)⁶³. Zamieszczanie bogatszych komentarzy po prawej stronie hasła, a więc dotyczących translatów, sugeruje, że słownik w większym stopniu może uwzględniać potrzeby tłumaczenia (pasywnego, aktywnego) z języka rosyjskiego, czyli zgodnie z nazwą⁶⁴. Najnowsze leksykograficzne trendy narzucają słownikom wysokie standardy, dotyczy to także słowników przekładowych, których misja, poza wskazywaniem ekwiwalentów, to „nieść podpowiedzi, jak przekładać”⁶⁵. Wszelkie treści, jakie zamieszcza leksykograf z intencją ułatwienia użytkownikom operowania parami przekładowymi w praktyce, trzeba dawkować, kompresować, gdyż ich nadmiar lub zawziętość może zaszkodzić czytelności układu treści podstawowych. Przypomnę o zasadzie prostoty, „the principle of simplicity” w leksykografii, podkreślanej przez Walerija W. Morkowkina⁶⁶ czy o „słowniku przyjaznym dla użytkownika” w ujęciu Romana Lewickiego, to znaczy nieobciążonym balastem wiedzy lingwistycznej⁶⁷.

⁶³ Źródła ilustracji: Prez. – *Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*, <http://www.prezydent.pl>, PAP – *Polska Agencja Prasowa*, <http://www.pap.pl>, MSZRzym – *Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Rzymie*, <http://www.rzym.msz.gov.pl/pl/>, MSZWaszyngton – *Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Waszyngtonie*, <http://www.waszyngton.msz.gov.pl/pl/>, Кремлин – *Президент России*, <http://kremlin.ru>, МИД – *Министерство иностранных дел Российской Федерации*, <http://www.mid.ru>, Por. MSZ 2015, Сел. 2004, Бор. 2015 – zob. literatura przedmiotu.

⁶⁴ O cechach słowników dwujęzycznych aktywnych i pasywnych zob. V. Berkov, *Passive vs. Active Dictionary. A Revision*, [w:] *Proceedings of the 7th EURALEX International Congress*, eds. M. Gellerstam, J. Järborg [et al.], Göteborg, Sweden 1996, s. 547–550, <http://euralex.org/publications/passive-vs-active-dictionary-a-revision/> (10.01.2017).

⁶⁵ Zob. *Polsko-rosyjski słownik par przekładowych...*, s. 18.

⁶⁶ V.V. Morkovkin, *The Theoretical Basis of a Systematic Approach to Dictionary Making*, [w:] *Proceedings of the 7th EURALEX International Congress*, eds. M. Gellerstam, J. Järborg [et al.], Göteborg, Sweden 1996, s. 431, <http://euralex.org/publications/the-theoretical-basis-of-a-systematic-approach-to-dictionary-making/> (10.01.2017).

⁶⁷ R. Lewicki, *Polsko-rosyjski słownik nazw własnych*, Lublin 2008, s. 8–9; zob. także: L. Zgusta, *Lexicography for the Twenty-First Century*, [w:] *Papers from the First Asia International Lexicography Conference*, eds. B. Sibayan, L.E. Newell, Manila, Philippines 1992, s. 3–15, <http://www->

грамота

грамота ж. [документ] list *m* [dokument]

в дипломатии мн. грамоты в dyplomacji *lm* listy

вручить/вручать верительные грамоты кому-л. (главе государства назначения)

• złożyć/składać listy uwierzytelniające *komuś* (głowie państwa przyjmującego) [! oficj.], *na czyjeś ręce* [! oficj.], *także* • wręczyć/wręczać listy uwierzytelniające *komuś* [! mniej oficj., wskazane dopełnienie]

Ambasadorowie Kataru, Kanady i Kuwejtu **złożyli listy uwierzytelniające**. (Prez., 02.12.15); W dniu 29 kwietnia br. Ambasador pełnomocny i nadzwyczajny RP w Republice Włoskiej Tomasz Orłowski **złożył listy uwierzytelniające** na ręce Prezydenta Republiki Włoskiej Sergio Mattarelli. (MSZRzym, 30.04.15)

вручить/вручать копии <своих> верительных грамот кому-л. (министру иностранных дел) • złożyć/składać kopie <swoich> listów uwierzytelniających *komuś* (ministrowi spraw zagranicznych) [! oficj.], *na czyjeś ręce* [! oficj.], *także* ○ wręczyć/wręczać kopie <swoich> listów uwierzytelniających *komuś* [! mniej oficj., wskazane dopełnienie]

Nowa ambasador RP w Rosji Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz **złożyła** we wtorek w Moskwie **kopie listów uwierzytelniających** na ręce wiceszefa rosyjskiego MSZ Władimira Titowa. (PAP, 26.08.14)

вручить/вручать отзывные грамоты кого-л. (предшественника), кому-л. (главе государства назначения) • złożyć/składać listy odwołujące *kogoś* (poprzednika), *komuś* (głowie państwa przyjmującego) [! oficj.], *na czyjeś ręce* [! oficj.], *także* • wręczyć/wręczać listy odwołujące *kogoś*, *komuś* [! mniej oficj., wskazane dopełnienie]

Обычно вместе с верительными грамотами вновь назначенный посол **вручает** и **отзывные грамоты** своего предшественника. (Сел. 2004); Ambasador podchodzi do prezydenta RP i **wręcza** mu listy uwierzytelniające oraz **listy odwołujące** poprzednika. (Por. MSZ 2015)

выдать/выдавать верительные грамоты кому-л. (послу) • wystawić/wystawiać listy uwierzytelniające *komuś* (ambasadorowi), *dla kogoś*

↳ верительные грамоты выдаются кем-л. (главой государства) • listy uwierzytelniające są wystawiane *przez kogoś* (przez głowę państwa)

передать/передавать верительные грамоты кому-л. (представителю Департамента государственного протокола) • przekazać/przekazywać listy uwierzytelniające *komuś* (przedstawicielowi Protokołu Dyplomatycznego)

передать/передавать копии <своих> верительных грамот кому-л. (министру иностранных дел) • przekazać/przekazywać kopie <swoich> listów uwierzytelniających *komuś* (ministrowi spraw zagranicznych)

принять/принимать верительные грамоты у *кого-л.* (у посла), *от кого-л., кого-л.*
 • przyjąć/przyjmować listy uwierzytelniające *od kogoś* (od ambasadora) [! *oficj.*], *także*
 • odebrać/odbierać listy uwierzytelniające *od kogoś* [! *rzad., mniej oficj.*]

Владимир Путин **принял верительные грамоты** у 15 послов иностранных государств. (Кремлин, 26.11.15); Podczas ceremonii w Belwederze prezydent Andrzej

Duda **przyjął listy uwierzytelniające** od ambasadorów pięciu państw. (Prez., 07.12.15) церемония вручения верительных грамот *кому-л., кем-л.* состоится, состоялась *где-л.* (в резиденции главы государства), *когда-л.* • ceremonia złożenia listów uwierzytelniających *komuś, przez kogoś* odbędzie się, odbyła się *gdzieś* (w rezydencji głowy państwa), *kiedyś* [! *możliwość zmiany szyku, np. data, miejsce, wydarzenie*]

Церемония вручения верительных грамот состоялась в Александровском зале Большого Кремлёвского дворца. (Кремлин, 29.05.09)

вручение <своих> верительных грамот *кем-л.* (послом) • złożenie/składanie <swich> listów uwierzytelniających *przez kogoś* (przez ambasadora) [! *oficj.*, ()], *także* • wręczenie/wręczanie <swich> listów uwierzytelniających *przez kogoś* [! *rzad., mniej oficj.*, ()]

Посла знакомят с порядком **вручения верительных грамот.** (Бор. 2015) [*porządek, kolejność składania*]

вручение отзывных грамот *кого-л.* (предшественника), *кем-л.* (послом) • złożenie/składanie listów odwołujących *kogoś* (poprzednika), *przez kogoś* (przez ambasadora) [! *oficj.*, ()], *także* • wręczenie/wręczanie listów odwołujących *kogoś, przez kogoś* [! *rzad., mniej oficj.*, ()]

перевручение верительных грамот *кем-л.* (послом) ○ złożenie/składanie nowych listów uwierzytelniających *przez kogoś* (przez ambasadora) [! ()], ○ ponowne złożenie listów uwierzytelniających *przez kogoś*

очередность вручения верительных грамот ○ kolejność składania listów uwierzytelniających

церемониал вручения верительных грамот ○ ceremoniał składania listów uwierzytelniających, ○ ceremoniał wręczenia listów uwierzytelniających

церемония вручения верительных грамот • ceremonia złożenia/składania listów uwierzytelniających [! *częściej – ceremonia złożenia...*, ()], *także* ○ ceremonia wręczenia/wręczania listów uwierzytelniających [! *rzad., mniej oficj.*, ()]

верительные грамоты • listy uwierzytelniające

отзывные грамоты • listy odwołujące

отпускные грамоты • listy zwalniające, ○ listy rekredencyjne

Dodajmy krótki komentarz o artykule hasłowym. W jego zawartości eksponuje się jednostki dotyczące procedury ustanowienia ambasadora (na danym etapie pominięto inne połączenia ze słowem *грамота*, na przykład *обмен ратификационными*

грамотами). Leksykografia rosyjsko-polska/polsko-rosyjska jedynie wzmiankuje o tym temacie, w słownikach rosyjsko-angielskich nie umieszczono jednostek *церемония вручения верительных грамот (+ состоялась) czy выдать/выдавать верительные грамоты*, brak w nich jednostek związanych z przekazaniem kopii listów uwierzytelniających oraz kolejnością składania dokumentu. Formację *złożyć kopie listów uwierzytelniających* można wygenerować na podstawie *złożyć listy uwierzytelniające*, ale z perspektywy tłumaczenia takie kombinowane połączenie wyrazowe, dane jako gotowe, jest ukłonem w kierunku odbiorcy, jednostka odzwierciedla pewną sytuację protokolarną (spotkanie ambasadora z szefem MSZ kraju przyjmującego). Frekwencję podprogową odnotowano dla pary przekładowej ze słowami *очередность/кolejność*, co sygnalizuje oznaczenie ○ (przykład z tekstu Konwencji). Parę słów poświęćmy ponownie translato-wi *odebrać/odbierać listy uwierzytelniające*, który osiągnął jedynie minimalną frekwencję nadprogową, a przez to nie może być uznany za typowy, zwłaszcza dla komunikatów MSZ, choć jest do przyjęcia w doniesieniach prasowych (jako mniej sformalizowany sposób informowania o wydarzeniu z perspektywy głowy państwa). Zakładanymi adresatami słownika są, poza filologami, przedstawiciele i świata dyplomacji, i świata mediów, jednak z perspektywy potrzeb tworzenia tekstów oficjalnych (dla pierwszej grupy odbiorców) dany translac, jak wynikałoby z oglądu materiału, nie może być rekomendowany, ponieważ nie spełnia wymogu kwantytatywnego z definicji, zaproponowanej jeszcze w 2015 r.: „a) translac o utrwalonym kształcie i stałej treści, rozpoznawalne jako znaki językowe, z wysoką frekwencją w tekstach danej dziedziny, ale nieodnotowane w rosyjsko-polskich lub polsko-rosyjskich źródłach leksykograficznych [...]”⁶⁸. Na ówczesnym etapie nie sprecyzowano sposobu rozumienia „wysokiej frekwencji”, ale zestawienie translatów z czasownikami *przyjąć/przyjmować* i *odebrać/odbierać* mówi samo za siebie: kilkadziesiąt użyć pierwszego i kilkanaście drugiego, co znaczy, że pierwszy translac jest zdecydowanie regularny, drugi mieści się na umownej granicy, ustalonej w badaniach. Jest jasne więc, że próg frekwencyjny (dziesięć wystąpień) to wyznacznik formalny, ale z perspektywy osoby badającej znaczący, wspierający selekcję i segregację materiału (choć nie jest to miernik idealny). W nierozstrzygniętych, niepewnych przypadkach istotną rolę odgrywają komentarze (por. artykuł hasłowy).

Podsumujmy. Komparacja danych z rosyjskich i polskich źródeł leksykograficznych oraz tekstowych uwidacznia różnicę na poziomie gramatycznej kategorii liczby w nominacji dokumentu dyplomatycznego. W zaprojektowanym hasle oparto się na wskazaniach współczesnych tekstów w obu językach. Dane o listach uwierzytelniających, utrwalone w leksykografii dwujęzycznej z językiem rosyj-

⁶⁸ E. Białek, *Z problemów opisu słownictwa...*, s. 166.

skim, polskim oraz angielskim (w różnych konfiguracjach), są uboższe od przedstawionych (choć same hasła nie są uboższe w ogóle, gdyż uwzględniają materiał nieujęty z kolei w omawianym projekcie). Z punktu widzenia rosyjsko-polskiej konfrontacji przekładowej 99% przedstawionego materiału odnosi się do translatów nieopisanych. W tym zestawieniu językowym można mówić jednocześnie o nieopisanych parach przekładowych ogółem. Projekt hasła zawiera jednostki nierejestrowane również przez dostępne słowniki z językiem rosyjskim i angielskim. W przyszłości te poszerzone dane mogą być uwzględnione przy aktualizacji artykułów hasłowych w słownikach redagowanych przez autorów rosyjskich. Teksty paralelne pozwalają wydobyć rosyjsko-polskie pary ekwiwalentów, które są powtarzalne w porównywalnych gatunkach tekstów, w konsekwencji umożliwiają także komparację samych tych gatunków.